

KẾT NỐI VỚI CHƯƠNG TRÌNH

HỌC SINH HỌC VỀ:

- Điều kiện tự nhiên của Lưỡng Hà cổ đại.
- Nhà nước cổ đại Lưỡng Hà.
- Những thành tựu văn hóa tiêu biểu của Lưỡng Hà cổ đại.

HỌC SINH HỌC ĐỂ:

1. Phát triển năng lực nhận thức lịch sử

Quan sát, khai thác và sử dụng được thông tin của tư liệu lịch sử được sử dụng trong bài học.

2. Phát triển năng lực nhận thức và tư duy lịch sử

- Nêu được những tác động của điều kiện tự nhiên với sự hình thành nền văn minh cổ đại Lưỡng Hà.
- Trình bày được quá trình thành lập nhà nước của người Lưỡng Hà – mức độ hiểu.
- Nêu được những thành tựu chủ yếu về văn hóa ở Lưỡng Hà – mức độ biết.

3. Phát triển năng lực vận dụng kiến thức, kỹ năng đã học

HS phát triển năng lực vận dụng kiến thức, kỹ năng đã học qua việc hoàn thành hoạt động 2 và 3 trang 40.

4. Hình thành những phẩm chất

Giáo dục tinh thần chung sống hòa bình giữa các cộng đồng dân cư khác nhau.

KHỞI ĐỘNG BÀI HỌC

- Gợi ý 1: GV hỏi HS về xuất xứ của đồng hồ trong lớp hoặc đồng hồ đeo tay cơ học (Nếu lớp không có GV chuẩn bị hình ảnh trên giấy hoặc power point), dẫn vào bài học về hệ số 60 thành tựu của người Lưỡng Hà,...
- Gợi ý 2: GV giới thiệu về một báu vật của Iraq hiện đang được bảo quản tại bảo tàng Anh – Hộp gỗ thành Ur của người Sumer cổ đại 3200 TCN. Qua việc phân tích những hình ảnh trên hai mặt chính của nắp hộp (tư liệu ở phần kiến thức bổ trợ): cảnh hoà bình với những đoàn thương nhân buôn bán, những con lạc đà, hàng hoá...; cảnh chiến tranh, những cỗ xe ngựa đầu tiên của nhân loại,... từ đó kết nối với phần dẫn nhập đưa HS trở về thời kì cổ đại của vùng đất bình nguyên bằng phẳng nằm giữa hai con sông (người Hy Lạp gọi là Mesopotamia) nay chủ yếu thuộc lãnh thổ của Iraq và Kuwait ngày nay.

Bài
7

LƯỠNG HÀ CỔ ĐẠI

(1 tiết)

Học xong bài này, em sẽ:

- * Nêu được những tác động của điều kiện tự nhiên với sự hình thành nền văn minh cổ đại Lưỡng Hà.
- * Trình bày được quá trình thành lập nhà nước của người Lưỡng Hà.
- * Nêu được những thành tựu chủ yếu về văn hóa ở Lưỡng Hà.

I. ĐIỀU KIỆN TỰ NHIÊN

– Quan sát hình 7.1 và lược đồ 7.2, kết hợp với kiến thức đã học, em hãy chỉ ra điểm khác nhau về điều kiện tự nhiên giữa Ai Cập cổ đại và Lưỡng Hà cổ đại.

– Tại sao nhiều người Lưỡng Hà lại trở thành thương nhân?

Lưỡng Hà là vùng đất nằm trên lưu vực hai con sông Euphrates và Tigris, người Hy Lạp cổ đại gọi là Mè-dô-pô-ta-mi (Mesopotamia), có nghĩa là “vùng đất giữa hai sông” (Lưỡng Hà). Đó là một vùng bình nguyên rộng lớn, bằng phẳng, nhận phù sa hằng năm khi nước lũ dâng lên từ sông Euphrates và Tigris. Ở đây, người ta biết lồng nghiệp từ rất sớm. Họ trồng chà là, ngũ cốc, rau củ và thuần dưỡng động vật.

7.1 Toàn cảnh di tích thành cổ Ba-bi-lon (Babylon) của Lưỡng Hà cổ đại, Iraq

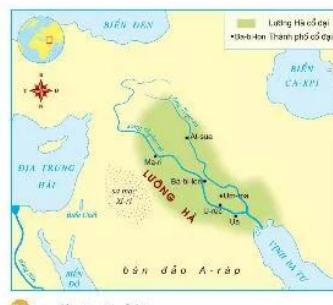
37

HƯỚNG DẪN HOẠT ĐỘNG PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC PHẦN I

Hoạt động 1: Rèn luyện năng lực nhận thức và tư duy lịch sử – mức độ hiểu

GV nên tổ chức HS thành nhóm để thực hiện hoạt động này.

Không có biên giới thiên nhiên hiểm trở, di lại dễ dàng nên hoạt động buôn bán, trao đổi hàng hóa giữa Lưỡng Hà với những vùng xung quanh rất phát triển. Nhiều người Lưỡng Hà trở thành thương nhân. Họ rong ruổi khắp Tây Á thời bấy giờ với những đàn lạc đà chất đầy hàng hóa trên lưng.

II. QUÁ TRÌNH THÀNH LẬP NHÀ NƯỚC LƯỠNG HÀ CỔ ĐẠI

- Em hãy trình bày quá trình thành lập nhà nước Lưỡng Hà cổ đại.
Quan sát lược đồ 7.2 em hãy kể tên những thành thị gần với những nhà nước ra đời sau giai đoạn Xu-me.

Người Xu-me (Sumer) là nhóm người đến cư trú sớm nhất ở Lưỡng Hà. Khoảng 3500 năm TCN, họ xây dựng những quốc gia thành thị. Đó là những nhà nước đầu tiên của người Lưỡng Hà. Mỗi quốc gia thành thị bao gồm một thành phố và vùng đất xung quanh lệ thuộc vào nó. Vùng hạ lưu sông Ó-pho-rát và Ti-go-rơ là nơi tập trung những quốc gia thành thị của người Xu-me với những thành phố nổi tiếng như Ur (Ur), U-rúc (Uruk), Um-ma (Ummar).

Sau người Xu-me, nhiều tộc người khác thay nhau làm chủ vùng đất này và lập nên những vương quốc, những đế chế hùng mạnh. Nhiều thành thị mới tiếp tục được xây dựng, trong đó, nổi tiếng nhất là thành Ba-bil-on. Năm 539 TCN, người Ba-Tu-xâm lược Lưỡng Hà. Lịch sử các vương quốc cổ đại Lưỡng Hà kết thúc.

38

Gợi ý trả lời:

Ai Cập cổ đại có sự cõi lập khá nhiều về địa hình với sa mạc bao quanh tạo thành các ranh giới tự nhiên.

Lưỡng Hà là vùng bình nguyên rộng mở, bằng phẳng không có biên giới thiên nhiên hiểm trở, người Lưỡng Hà di lại dễ dàng và hoạt động buôn bán, trao đổi hàng hóa với những vùng xung quanh.

Hoạt động 2: Rèn luyện năng lực nhận thức và tư duy lịch sử – mức độ biết

Gợi ý trả lời: Do địa hình mở, thuận lợi cho buôn bán nên nhiều người Lưỡng Hà trở thành thương nhân. Họ rong ruổi khắp Tây Á thời bấy giờ với những đàn lạc đà chất đầy hàng hóa trên lưng.

HƯỚNG DẪN HOẠT ĐỘNG PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC PHẦN II

Hoạt động 1: Rèn luyện năng lực nhận thức và tư duy lịch sử – mức độ hiểu

GV nên nhấn mạnh vào đặc điểm nổi bật trong quá trình thành lập nhà nước Lưỡng Hà cổ đại: nhiều tộc người khác nhau thay nhau làm chủ Lưỡng Hà, lập nên những nhà nước theo từng giai đoạn.

Gợi ý trả lời:

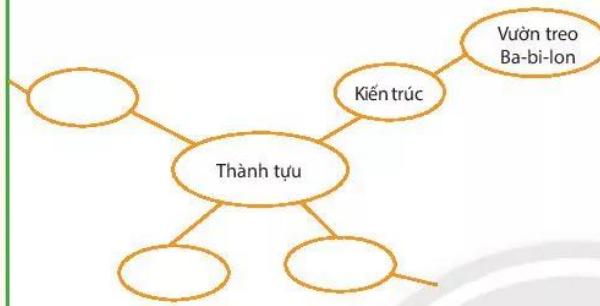
- Người Sumer là nhóm người đến cư trú sớm nhất ở Lưỡng Hà. Khoảng 3500 năm TCN, họ xây dựng những quốc gia thành thị. Đó là những nhà nước đầu tiên của người Lưỡng Hà. Mỗi quốc gia thành thị bao gồm một thành phố và vùng đất xung quanh lệ thuộc vào nó. Vùng hạ lưu sông Ó-pho-rát và Ti-go-rơ là nơi tập trung những quốc gia thành thị của người Xu-me với những thành phố nổi tiếng như Ur (Ur), U-rúc (Uruk), Um-ma (Ummar). Sau người Xu-me, các tộc người cư trú xung quanh vùng Mesopotamia tràn vào Lưỡng Hà và thay nhau làm chủ vùng đất này, lập nên những vương quốc, đế chế khác nhau, tập trung ở những thành phố nổi tiếng vùng trung lưu của hai con sông (quan sát sơ đồ 7.2).
- Sau người Sumer các tộc người cư trú xung quanh vùng Mesopotamia tràn vào Lưỡng Hà và thay nhau làm chủ vùng đất này, lập nên những vương quốc, đế chế khác nhau, tập trung ở những thành phố nổi tiếng vùng trung lưu của hai con sông (quan sát sơ đồ 7.2).
- GV có thể mở rộng thêm cho HS về quốc gia thành thị của người Sumer (Mỗi quốc gia thành thị bao gồm một thành phố và vùng đất xung quanh lệ thuộc vào nó. Vùng hạ lưu sông Tigris và Euphrates là nơi tập trung những quốc gia thành thị của người Sumer với những thành phố nổi tiếng như Ur, Uruk, Ummar. Đứng đầu mỗi quốc gia thành thị của người Sumer là vua, giúp vua cai trị có các tu sĩ, quý tộc. Xã hội Sumer cổ đại được chia thành nhiều giai tầng khác nhau – tham khảo lại hình vẽ cảnh hoà bình trên hộp gỗ thành Ur, nhấn mạnh nhiều tầng lớp người khác nhau: quý tộc đang ngồi uống rượu, nô lệ đàn hát, thương nhân là hình ảnh được tập trung miêu tả nhiều nhất).

Hoạt động 2: Năng lực tìm hiểu lịch sử – kĩ năng biết (quan sát bản đồ và xác định vị trí: Mari, Ashur, Babylon); Năng lực nhận thức và tư duy lịch sử – mức độ hiểu (phân biệt được những thành thị thuộc giai đoạn Sumer).

HƯỚNG DẪN HOẠT ĐỘNG PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC PHẦN III

Hoạt động 1: Rèn luyện năng lực nhận thức và tư duy lịch sử – mức độ biết.

GV dùng sơ đồ tư duy theo mẫu sau để hướng dẫn các em thực hiện hoạt động (Sơ đồ tư duy cũng có thể được thể hiện bằng hình ảnh minh họa. HS sử dụng hình ảnh tư liệu từ 7.3 đến 7.7 cho sơ đồ tư duy).

Hoạt động 2: Rèn luyện năng lực nhận thức và tư duy lịch sử – mức độ vận dụng.

GV phân cặp cho HS quan sát, trao đổi và trả lời. Lưu ý các em tư liệu 7. 3 với hoạ tiết phổ biến là những hình góc, nên loại chữ này còn được gọi là chữ “hình nêm” hay hình góc.

Gợi ý trả lời: dụng cụ có hình dạng đầu nhọn để có thể khắc chữ chữ viết có hình dạng giống như những chiếc đinh hay góc nhọn. (Đầu hình tròn hay lông mềm sẽ không viết được như vậy).

Hoạt động 3: Rèn luyện năng lực tìm hiểu lịch sử – mức độ đọc – hiểu một văn bản ngắn; Phát triển năng lực nhận thức và tư duy lịch sử, mức độ hiểu (lí giải mục đích vua Hammurabi ban hành bộ luật).

Gợi ý trả lời: Vua ban hành bộ luật để phát huy chính nghĩa ở đời, diệt trừ kẻ gian ác, không tuân theo luật pháp, làm cho kẻ mạnh không hà hiếp kẻ yếu.

III. NHỮNG THÀNH TỰU VĂN HÓA TIÊU BIỂU

- Em hãy kể tên những thành tựu điển hình của văn hóa Lưỡng Hà cổ đại.
- Quan sát hình 7.3, theo em người Xu-me dùng dụng cụ có hình dạng như thế nào để khắc chữ trên những phiến đá sé?*
- Đọc đoạn tư liệu 7.4, em hãy cho biết vua Ha-mu-ra-bi (Hammurabi) ban hành bộ luật để làm gì?

Chữ viết và văn học

Từ thiên niên kỷ IV TCN, Lưỡng Hà có chữ viết mà hình dạng giống như những chiếc đinh hay góc nhọn nên được gọi là chữ hình nêm hay hình góc.

Thành tựu văn học nổi bật của người Lưỡng Hà là bộ sử thi Gilga-mết (Gilgames), nói về người anh hùng huyền thoại của Lưỡng Hà, được xây dựng dựa trên hình tượng một vị vua có thật của người Xu-me.

Bảng chữ hình nêm của người Lưỡng Hà, 2400 năm TCN

Luật pháp

Năm 1750 TCN, bộ luật thành văn Ha-mu-ra-bi ra đời, quy định những nguyên tắc trong đời sống như quan hệ cộng đồng, gia đình, buôn bán, xây dựng...

ZA

Toán học

Người Lưỡng Hà cổ đại rất giỏi về số học nên có nhiều phương pháp đếm khác nhau, trong đó nổi bật là hệ thống đếm lấy số 60 làm cơ sở. Ngày nay, chúng ta vẫn sử dụng hệ đếm này để chia một giờ thành 60 phút, một phút thành 60 giây và chia một vòng tròn thành 360 độ.

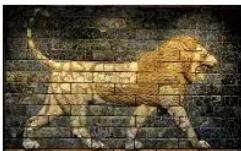
Lời mở đầu của Bộ luật Ha-mu-ra-bi khắc trên bia đá
Trảm, một vị vua quang minh và ngoan đạo, phát huy chính nghĩa ở đất, diệt trừ kẻ gian ác, không tuân theo luật pháp, làm cho kẻ mạnh không hè hiếp yếu...
*(Lương Ninh [Chủ biên],
Lịch sử thế giới cổ đại,
NXB Giáo dục, Hà Nội, 2005,
tr. 246)*

39

Kiến trúc và điêu khắc

Không có sân đài như ở Ai Cập, người Lưỡng Hà sử dụng gạch làm vật liệu xây dựng. Thời gian, chiến tranh đã phá huỷ phần lớn các công trình kiến trúc và nghệ thuật của Lưỡng Hà, nhưng từ những di tích còn lại đến ngày nay, chúng ta có thể biết được phần nào tài năng và khéo thám mĩ độc đáo của người Lưỡng Hà trong lĩnh vực kiến trúc, điêu khắc.

7.5 Sư tử gốm – gạch men, cung điện vua Ba-bi-lon, thế kỷ VI TCN

7.6 Một mặt của hộp gỗ thành Ur, 2500 tuổi
Kết tinh nghệ thuật Lưỡng Hà cổ đại, khắc họa cảnh chiến tranh.

Công trình kiến trúc nổi tiếng của Lưỡng Hà cổ đại là vườn treo Ba-bi-lon, xây dựng vào thế kỷ VI TCN. Nhà sử học Hy Lạp cổ đại Herodotus đã mô tả vườn treo nhìn từ xa trông giống như một quả đồi xanh tươi đầy hoa, hương thơm ngào ngạt tỏa khắp thành Ba-bi-lon.

7.7 Vườn treo Ba-bi-lon (Tuyệt minh hoa)

LUYỆN TẬP – VẬN DỤNG

Luyện tập

1. Quan sát lược đồ 7.2, em hãy cho biết các thành tựu của người Xu-me phản bộ chủ yếu ở khu vực nào?

Vận dụng

2. Thành tựu nào của người Lưỡng Hà cổ đại còn có ảnh hưởng đến ngày nay?
3. Kể tên những đồ vật xung quanh em có ứng dụng thành tựu toán học của người Lưỡng Hà cổ đại.

40

HƯỚNG DẪN LUYỆN TẬP – VẬN DỤNG

- **Câu 1:** Gợi ý trả lời – trung và hạ lưu lưu vực sông Tigris và Euphrates.
- **Câu 2:** Gợi ý trả lời – hệ số 60 – thành tựu toán học.
- **Câu 3:** Gợi ý trả lời – bánh xe, đồng hồ, compa, la bàn – cơ học.

LƯU Ý VỚI GIÁO VIÊN

Về phương pháp và tổ chức hoạt động

GV có thể mở rộng liên hệ tình hình thực tế hiện nay ở vùng Tây Á, tình hình quốc gia Iraq, vùng đất không bình yên do chiến tranh – để góp phần giáo dục HS trân trọng hòa bình.

GV có thể giới thiệu thêm cho HS về bộ luật Hammurabi, tầm quan trọng của bộ luật, tích cực và hạn chế của bộ luật. GV kết hợp hình ảnh chụp phiến đá khắc bộ luật Hammurabi và có thể hỏi thêm HS việc bộ luật Hammurabi được khắc trên đá bazan (một loại đá rất cứng và bền) chứ không phải được khắc trên những phiến đất sét quen thuộc của người Lưỡng Hà đã thể hiện điều gì? (Tầm quan trọng của luật pháp).

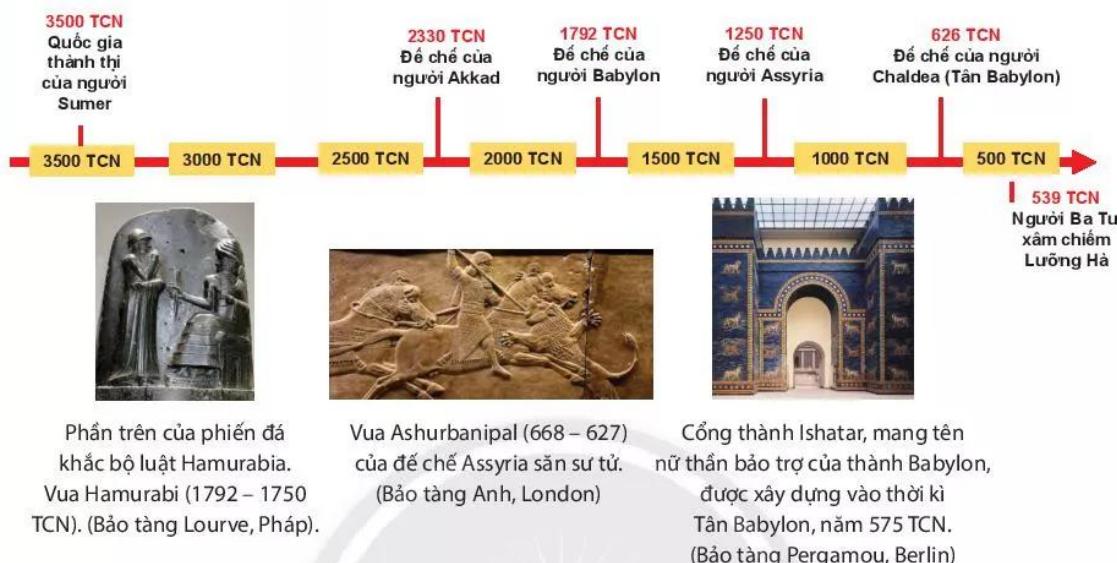
Về hình thành năng lực chung

GV tham khảo bảng năng lực chung trong phần hướng dẫn sử dụng SGV và tuỳ theo tổ chức hoạt động trên lớp để giúp HS đạt được năng lực chung có liên quan. Riêng bài này, GV có thể góp phần hình thành năng lực chung Tự chủ và tự học cùng Giải quyết vấn đề và sáng tạo qua việc HS tự sưu tầm những ví dụ minh họa về việc giải quyết những vấn đề trong cuộc sống bằng luật pháp trong thời hiện đại ngày nay.

LƯU Ý VỚI GIÁO VIÊN (tt)

Kiến thức bổ trợ cho GV

1. Sơ đồ tiến trình lịch sử

2. Những vương quốc và đế quốc từng tồn tại

Vương quốc của người Akkad vào khoảng năm 2330 TCN, những quốc gia thành thị của người Sumer đã bị người Akkad ở phía bắc xâm chiếm và đánh bại. Vị vua nổi bật của họ là Sargon, người đã giúp Akkad trở thành một đế chế với phạm vi vượt ra khỏi Luồng Hà. Người Akkad đã cai trị Luồng Hà trong khoảng 150 năm. Sau khi người Akkad suy yếu, những quốc gia thành thị của người Sumer đã lấy lại quyền lực của mình. Tuy nhiên, một làn sóng xâm lược của một tộc người mới lại bắt đầu. Lịch sử gọi họ là người Babylon. Vương quốc Babylon thống trị toàn bộ Luồng Hà, vị vua nổi tiếng là Hammurabi.

Sau khi Hammurabi mất, suốt 1000 năm tiếp theo, Luồng Hà liên tiếp bị các tộc người khác xâm chiếm. Người Assyria làm chủ Luồng Hà năm 1250 TCN, mở rộng lãnh thổ ra gần hết vùng Tây Á ngày nay.

Năm 605 TCN, người Chaldea đã đánh bại các bộ tộc khác và làm chủ Luồng Hà và gần hết các vùng đất mà người Akkad từng chinh phục. Họ chọn thành phố Babylon làm thủ phủ, do đó, vương quốc Chaldea còn được gọi là vương quốc Tân Babylon. Vị vua nổi tiếng của vương quốc Babylon là Nebuchadnezzar. Đây là thời kì hoàng kim của nghệ thuật Luồng Hà. Thành Babylon được xây dựng nguy nga tráng lệ với 7 cổng thành và có cả vườn treo khổng lồ giữa cung điện. Sau giai đoạn Tân Babylon, Năm 539 TCN, Tân Babylon bị người Ba Tư (lãnh thổ ở Iran ngày nay) xâm chiếm. Đến đây những trang lịch sử cổ đại huy hoàng của Luồng Hà dần khép lại.

LƯU Ý VỚI GIÁO VIÊN (tt)

3. Một số điều luật Hamurabi

- Điều 1. Nếu một người tố cáo và buộc tội một người khác mà không chứng minh được, anh ta sẽ bị buộc tội chết.
- Điều 195. Nếu con trai đánh bố của anh ta (thì) tay anh ta phải bị chặt đi.
- Điều 196. Nếu đàn ông móc mắt của người đàn ông khác (thì) mắt anh ta cũng bị móc
- Điều 197. Nếu đàn ông đánh vỡ xương người đàn ông khác (thì) xương của anh ta cũng bị đánh vỡ.
- Điều 229. Nếu một người xây dựng một ngôi nhà cho một người đàn ông mà ngôi nhà bị sụp đổ làm người chủ nhà bị thiệt mạng, người xây nhà sẽ bị buộc tội chết.

